

MÁRAI SÁNDOR: EURÓPA FL-RABLÁSA. (Révai könyvtár, 9. sz.)

Spengler baljóslatú próféciója úgy látszik, félelmetes közelségben rémlik előttünk. Az európai kultúra évezredes tartó pillére szánalmasan inog. A pusztító háború gyors egymásutánja, éhség és nyomor, jó talaj e feltételezés számára. Valami hiányzik Európából, s az európaiakból: a hit. Vajjon beteljesülés ez és megmásíthatatlan törvény, vagy csak a megkínzott kultúremler pánik-szerű ijedeleme? Márai ezt a kérdést fesszegeti. Kötetének lapjain megmutatja a reménytelen Európát, bár észrevehetően felcsillan valami optimizmus is sorai közt. Talán mégsem veszett el minden ezen a földrészen s benne a kis magyar társadalom is remélhet, ha egy utolsó kísérletet tesz, műveltségének igazi átélésére és nevelőire hallgat.

Márai elragadó hangja ebből a könyvből is kiárad, a legkultúraltabb magyar író, kinek otthona Európa, szűkebb hazájából lázas kíváncsisággal keresi fel gazdag ifjúságának élményt sugárzó színhelyeit. Viszontlátjuk vele együtt Páris, Rómát, Milánót s a tarka svájci tájakat. Találkozunk a hetvenhárom éves Colette készülő könyvével, az író halálfélelmével Luganóban. Marshall hadijelentésével és Formiánál a tengerrel. De a díszletek és álarcok mögött mindig ott rejtező a finom szomorúság és bölcs megértés. Ha így kellett lenni, nincs siratni valója Európának. Ha nem, akkor talán még segíthetünk. Nekünk magyaroknak legyen biztató az író befejező vallomása, ki vándorútrjáról hazatérve, így beszél: „Hoztam haza növekvő szolidaritást rongyosságunk iránt, s a tudatot, hogy rongyainkban sem vagyunk olyan utolsó emberek, mint az utolsó években itthon már hinni kellett.“

Őszi Zoltán
BARABÁS TIBOR: EGY NÉP NEVELŐI. (Új Idők, 1947.)

Mai szellemi életünk fontos feladata, hogy multunk haladó értelmű hagyományait meglevenítse, ismertté és tudatossá tegye a most formálódó új közvéleményben. Bizonyos, hogy a hagyományok helyes megvilágítása nagymértékben könnyíti a jövő helyes útjának felismerését és megteremtheti a haladás kedvét az értelmiségnek abban a rétegében is, melyben a reakció, a fasizmus éveinek átélése megmerevítette vagy éppen megölte a nagyobbátváltú tájékozódás készségét. Barabás Tibor tanulmányainak célja megleveníteni, a mához kapcsolni a haladó értékű hagyományokat.

Jelentőségük ebben mutatkozik meg elsősorban. A magyar nép nevelői, akikről a tanulmányok szólnak: Apáczai Cseri, Misztótfalusi, Hajnóczy, Wesselényi Miklós, Bölöni Farkas, Kölcsey, Bajza, Madách, Péterfy, József Attila. Két-három kivétellel csupa olyan alakja a multnak, aki a „művelt nagyközönség“ tudatában pusztán csak nevével ússza a halhatatlanságot, pedig valamennyiük működésének, küzdelmének értelme túlnyújt saját kora határan.

„Kölcseyt, Madáchot, József Attilát kivéve szellemi világunk második hegyvonulatáról szólok“ — írja Barabás Tibor könyvének előszavában. Az irodalomtörténeti érdeklődés ritkán közeledik az alapos kutatás igyekezetével ehhez a második hegyvonulathoz. Pedig kultúránk felépítésében nagyobb szerepe és hatása volt Apáczainak, Bölöni Farkasnak, Péterfynek és a többieknek, mint ahogyan azt a multat kiemelkedő nagyságok szerint mérő visszatekintés megmutathatja. A szellem hatalmas erejű alkotói mögött, akik örök és minden korban egyforma érvényű tanítással közvetlen hatású sarkalói a fejlődésnek, a haladás erőskezü építői dolgoznak vagy buknak el. Hatásuk bezáródik saját korukba, tanításukon, emberi tragédiájukon átlép az idő. Barabás Tibor tanulmányainak másik érdeme, hogy igyekszik felkutatni egy-egy életműnek és a hozzátartozó emberi magatartásnak azokat a rejtett erőforrásait, amelyeknek feltárása eredeti tartalmában eleveníti meg a kort, s benne leglényegesebb értelme szerint eleveníti meg az alkotó embert.

Az írói szándékról beszéltünk eddig, melyből Barabás tanulmányai megszülettek, s ezt a szándékot érdemesnek, ma nagyon is jelentősnek kell tekintelnünk. Ahogyan a szándék megvalósult, ahogyan a kultúránk megújítását segítő tervből mű lett, annak az egész kötetben egyformán érvényesülő eredménye az, hogy csak népünk mai küzdelmének legsúlyosabb problémáit átélő író találhatja meg a mult maradandó, eleven ábrázolásának módját, mutathatja fel a mult ma is fontos tanulságait. „Felémelni irodalmunkat a nép nagy kérdéseihez, egy lépés előre azoknak megoldása felé“, — írja Barabás egyhelyt. Tanulmányai kibővítik a tanulságot: a nép nagy kérdéseit a szellemi élet folyamatoságában elhelyezni könnyítés a helyes tájékozódás felé.

A tanulmányok teljes értékelése érdekében szólni kell az írói szándékon,